

## НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ У КАРТОПЛЯРСТВІ: ВОЛИНСЬКИЙ ДОСВІД

*А. О. Соколова, к. е. н., доцент*

*Л. В. Сичук, к. т. н., ст. наук. співр.,*

Волинська державна сільськогосподарська дослідна станція

Інституту картоплярства НААН України

*А. А. Аришук, голова СОК «Волинська картопля»*

*В. Й. Шегедин, голова ФГ «Шегедин»*

*Досліджено стан розвитку галузі картоплярства у Волинській області в контексті розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації як важливого чинника зростання ефективності діяльності агротоваровиробників картоплі різних форм власності та типів господарювання. Доведено необхідність та обґрунтовано перспективи створення обслуговуючих кооперативів у галузі як альтернативної структури обслуговування ринку картоплі.*

**Постановка проблеми.** Продовольча безпека та соціальна захищеність населення визначаються рівнем функціонування пріоритетних галузей економіки, однією з яких є сільське господарство. Картоплярство – це саме та галузь аграрного виробництва, яка в умовах глобалізації світових ринків продовольства може стати стратегічною, експортно орієнтованою галуззю, здатною не лише забезпечити продовольчі потреби держави, але й за потенційними обсягами виробництва впливати на світову продовольчу безпеку [4, с. 4]. Однак, існуюча ситуація з виробництвом та реалізацією картоплі вимагає невідкладних техніко-технологічних, організаційно-інноваційних та фінансово-економічних заходів, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності продукції досліджуваної галузі.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Вагомий внесок у розвиток сучасної теорії і практики обслуговуючої кооперації зроблено вітчизняними економістами-аграрниками: П. Березівським, Ф. Горбоносом, М. Гриценком, В. Зіновчуком, О. Крисальним, Д. Крисановим, М. Маліком, О. Могильним, Л. Молдаван, О. Пантелеймоном, В. Цимбалом та ін. Теоретичні й практичні засади виробництва картоплі розглянуті в наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як: А.А. Бондарчук, В.К. Гаркавий, В.В. Кононученко, В.С. Куценко, А.А. Кучко, Р.В. Лавров, Б.П. Литун, Л.М. Мех, П.В. Оверчук, В.Д. Пахольчук, А.О. Погорілий, В.М. Положенець, С.В. Сокальський, В.А. Сторожук, П.С. Теслюк, Ю.А. Цимбалюк та ін. Незважаючи на велику кількість і різноплановість проведених досліджень, окремі питання,

пов'язані з визначенням місця і ролі обслуговуючої кооперації в розвитку галузі картоплярства, залишаються недостатньо вивченими, що й обумовило вибір напряму дослідження.

**Мета і методика дослідження.** Метою даного дослідження є обґрунтування необхідності розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації як основного чинника підвищення ефективності виробництва картоплі на прикладі Волинської області. Теоретичною та методологічною основою дослідження були діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних процесів; наукові розробки та публікації вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації та галузі картоплярства. В процесі досягнення мети використовувались наступні методи та прийоми дослідження: *абстрактно-логічний; економіко-статистичний; монографічний; аналізу і синтезу.* Інформаційними джерелами дослідження були відповідні положення законодавчих і нормативних актів України, наукові публікації, матеріали Департаменту агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації, Головного управління статистики у Волинській області, інформаційні ресурси мережі *Інтернет.*

**Виклад основного матеріалу.** Сільськогосподарські підприємства та особисті селянські господарства (далі ОСГ) Волинської області завжди належали до регіону традиційного картоплярства. У 2017 р. за показником виробництва картоплі з розрахунку на 1 жителя область зайняла 5 місце в Україні, а за валовим виробництвом в усіх категоріях товаровиробників – 11 (табл. 1, 2).

Таблиця 1

**Виробництво та споживання картоплі на Волині,  
у розрахунку на одного жителя, кг в рік**

Країна/область	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	Місце у 2017 р.
<i>Виробництво</i>						
Україна	489	551	486	510	523	х
Волинська область	1045	1086	1054	1087	1096	5
Відхилення (+,-)	556	535	568	577	573	х
<i>Споживання</i>						
Україна	135,4	141,0	137,5	139,8	143,4	х
Волинська область	172,6	183,0	177,9	183,0	183,9	5
Відхилення (+,-)	37,2	42,0	40,4	43,2	40,5	х

Джерело: розраховано за даними [2, с. 200, с. 216].

За досліджуваний період спостерігається зростання обсягів вирощування картоплі: у 2013-2017 рр. валове виробництво в усіх категоріях товаровиробників збільшилось на 52,4 тис. т (4,8 %); площа, з якої зібрано врожай, зросла на 5,2 тис. га (7,7 %).

Таблиця 2

**Основні показники розвитку галузі картоплярства  
у Волинській області в 2013-2017 рр.**

Показник	Роки					2017 р. до 2013 р., +,-
	2013	2014	2015	2016	2017	
Валове виробництво, всього, тис. т	1087,0	1132,1	1098,8	1132,4	1139,4	52,4
Валове виробництво у с.-г. підприємствах, т	10892	11741	9779	12568	7807	-3085
Питома вага ОСГ у валовому виробництві, %	98,9	98,9	99,1	98,9	99,3	0,4
Урожайність (у господарствах усіх категорій), ц/га:	161	164	161	157	157	-4
- с.-г. підприємства	141	185	124	137	169	28
- ОСГ	142	157	129	136	144	2
Площа, з якої зібрано врожай (всі категорії господарств), тис. га	67,4	69,2	68,3	72,0	72,6	5,2
- с.-г. підприємства, га	771	635	791	921	463	-308
- ОСГ	66,6	68,6	67,5	71,1	72,2	5,6
Частка Волинської області у валовому виробництві картоплі в Україні, %	5,4	4,1	4,1	4,1	4,2	-1,2

Джерело: розраховано за даними [2, с. 200, с. 216].

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що в дореформений період (до 1991 р.) картоплярство Волині розвивалось як високотоварна спеціалізована галузь. З переходом до ринкових відносин частка суспільного сектора почала поступово зменшуватись, а частка населення – зростати. Нині ОСГ виробляють 99,3 % картоплі в області. Переміщення основного обсягу виробництва картоплі із громадського сектора в приватний важко оцінити однозначно. Проте, концентрація обсягів виробництва картоплі в сільських домогосподарствах населення не дозволяє підвищувати конкурентоспроможність продукції, що особливо актуально після

вступу України до СОТ, оскільки вирощування продукції на рівні натурального господарства не дає змогу застосовувати передові технології, сформувати великі партії однотипної якісної картоплі для її продажу, спричиняє значні втрати при зберіганні тощо. Як наслідок – низький рівень товарності продукції, що у 2017 р. склав 28,3 % (табл. 3).

Таблиця 3

**Баланс картоплі у Волинській області, тис. тонн**

Показники	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.
Виробництво	1087,0	1132,1	1098,8	1132,4	1139,4
Зміна запасів на кінець року	50,9	-31,8	22,8	-20,5	-6,2
Куплено та інші надходження	86,7	109,9	69,5	121,7	111,5
<b>Всього ресурсів</b>	<b>1224,6</b>	<b>1210,2</b>	<b>1191,1</b>	<b>1233,6</b>	<b>1244,7</b>
Витрачено на корм	442,7	439,3	433,7	446,1	100,0
Витрачено на посадку	321,9	336,3	330,4	347,7	449,1
Продано, включаючи вивіз за межі регіону	133,2	96,9	93,4	101,5	352,7
Втрати при зберіганні	147,2	147,0	148,1	147,6	151,7
<b>Фонд споживання</b>	<b>179,6</b>	<b>190,7</b>	<b>185,5</b>	<b>190,7</b>	<b>191,2</b>

Джерело: розраховано за даними [2, с. 160].

Виходячи з історичних, природно-кліматичних, організаційно-економічних і соціально-екологічних умов, формування ринку картоплі на Волині має виключно специфічні особливості. Вони зумовлені низкою чинників, що проявляються у рівні матеріально-технічної бази та науково-інноваційного забезпечення виробництва, зміні структури виробництва і використання продукції, принципів ціноутворення в галузі та ін.

Вважаємо, що на сучасному етапі необхідною є переорієнтація стратегії виробників картоплі із виробничої на збутову, особливо маркетингову. З метою активізації процесів формування сприятливого конкурентного середовища на ринку картоплі доцільним вбачається об'єднання власників особистих селянських та фермерських господарств Волинської області в сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи (СОК). Проведені нами детальні дослідження з проблем розвитку ОСГ на Волині, свідчать про те, що в регіоні існують історичні, соціально-психологічні та організаційно-економічні передумови для успішної діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, як однієї з найбільш перспективних складових інфраструктури аграрного ринку, яка покликана задовольняти економічні та соціальні інтереси дрібних товаровиробників [5, 6]. В

області станом на 1.01.2019 р. зареєстровано 26 СОК, проте реально діючими є лише 19. За видами діяльності вони, як правило, багатофункціональні, надають послуги з обробітку землі, заготівлі молока, кормів, реалізації окремих видів сільськогосподарської продукції, роботи млина, пилорами та ін.

З метою протистояння посередницькому бізнесу; застосування сучасних маркетингових методів та технологій формування попиту та стимулювання збуту продукції; впровадження у виробництво нових технологій вирощування, збирання та зберігання картоплі сільськогосподарські товаровиробники галузі картоплярства Волинської області у 2018 р. об'єдналися у сільськогосподарський обслуговуючий кооператив. Кооператив створений в рамках проекту *«Ключ до успіху. Покращення економічної ситуації в сільській місцевості Волинської області України і Брестської області Республіки Білорусь шляхом розвитку сільськогосподарської кооперації»*, який працює за Програмою територіальної співпраці країн Східного партнерства Білорусь – Україна. Засновниками кооперативу стали 14 картоплярів з Локачинського, Луцького та Рожищенського районів Волинської області: 12 власників ОСГ та 2 фермерських господарства – «Еко-Тур» та «Шегедин» [3].

Статутний капітал підприємства склав 36,0 тис. грн, а основними й допоміжними видами діяльності (за КВЕД) визначено: оптову торгівлю фруктами й овочами; післяурожайну діяльність; перероблення та консервування картоплі; інші види перероблення та консервування фруктів і овочів; технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів та ін. Оскільки волинську картоплю знають в Україні, цінують за прекрасні смакові якості, тому й кооператив носить назву «Волинська картопля». З метою розширення потужностей для зберігання продукції кооператори планують скористатися програмами підтримки із державного бюджету. Адже, «Комплексною програмою розвитку агропромислового комплексу Волинської області на 2016-2020 роки» (від 10.03.2016 № 3/23), яка спрямована на реалізацію Стратегії розвитку Волинської області на період до 2020 р., передбачено часткове відшкодування вартості холодильного, пакувального, сортувального, сушильного, технологічного та допоміжного обладнання з переробки плодоовочевої продукції для СОК [1].

У виробництві використовують сорти Інституту картоплярства НААНУ, співпрацюють з ТОВ «Аґріко Україна» (представництво компанії «Аґріко», Нідерланди), компанією «Європлант» (Німеччина), ТЗОВ «Норіка-Україна» (представництво компанії «Норіка», Німеччина), ТОВ «НЗРС Україна» (представництво компанії «НЗРС»,

Нідерланди). Новостворений сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Волинська картопля» обрав пріоритетним напрямком роботи на найближчі роки виробництво і збут столових, чіпсових та висококрохмальних сортів картоплі, вирощування органічної картоплі. В перспективі – залучення інвестиційних коштів та будівництво заводу із переробки картоплі на крохмаль.

**Висновки.** На нашу думку, створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів дозволить захистити інтереси власників особистих селянських та фермерських господарств Волинської області, вирішити проблеми із поновленням сортового і репродукційного складу посадки картоплі; переробкою та реалізацією отриманої продукції; постачанням мінеральних й органічних добрив, засобів захисту рослин, техніки й запчастин; ремонту та технічного обслуговування тощо, і як наслідок – забезпечить конкурентоспроможність продукції галузі картоплярства.

#### Список використаної літератури

1. Комплексна програма розвитку агропромислового комплексу Волинської області на 2016-2020 роки, затверджена рішенням Волинської обласної ради від 10.03.2016 № 3/23. URL : <http://agrovoly.com/program.php?news=739> (дата звернення: 25.05.2019).
2. Сільське господарство Волині – 2017 : стат. зб. / за ред. В. Ю. Науменка, Луцьк, 2018. 251 с.
3. СОК «Волинська картопля» : перші кроки та амбітні плани. URL: <http://agrovoly.gov.ua/news/sok-volynska-kartoplya-pershi-kroky-ta-ambitni-planu-foto> (дата звернення: 24.05.2019).
4. Сокальський С.В. Економічна ефективність виробництва картоплі : регіональний аспект : монографія. Житомир : ПП Євенок О.О., 2012. 224 с.
5. Соколова А.О., Дудченко Н.В. Історичні аспекти становлення та перспективи розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації на Волині. Продуктивність агропромислового виробництва. Науково-практичний збірник (економічні науки). 2013. № 23. С. 48 – 52.
6. Соколова А.О., Дудченко Н.В., Пахольчук К.С. Роль сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в розвитку господарств населення Волинської області. Вісник ЖНАЕУ. 2012. № 1 (30). Т.2. С.53 – 63.